

СИНТАКСИЧНІ ПЕРИФРАЗИ В ЛИСТУВАННІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Оксана Максим'юк

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української
мови Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Крім однослівних номінацій предметів чи осіб, у мові творів Лесі Українки фіксуємо чимало різноманітних сполученнєвих назв, які номінують якийсь предмет, явище, особу чи поняття. Письменниця використовує, зокрема, низку семантично неподільних словосполучень різних типів, серед яких помітне місце займають ті, що є назвами неозначених понять, часто загадкових, які не мають відповідних однослівних, чітко семантично окреслених номінацій.

З листування Лесі Українки та Ольги Кобилянської загальновідомими стали назви „хтось чорненький” (Ольга Кобилянська) та „хтось біленький” (Леся Українка) як своєрідні перифрази, які за походженням можемо кваліфікувати як оригінальні авторські, якими взаємно послуговувались реципієнтки.

Варто зазначити, що теоретичне підґрунтя мовознавчих досліджень дозволяє виокремити два напрями вивчення перифраз: стилістичний та ономазіологічний. У стилістичному напрямі перифрази розглядаються як засіб емоційно-експресивного забарвлення тексту чи мовлення, тобто стилістичний засіб. На цьому ми і будемо акцентувати свою увагу. Таким чином можемо припустити, що ці перифрази були обрані для постійного послуговування в листуванні не випадково. Очевидно вони були взаємно „симпатичні” обом поетичним натурам, тому що містили елемент таємничості, чогось ще не пізаного, чим вони щедро ділилися як щирі подружки і посестри по перу. Крім того ці перифрази давали змогу авторкам рідше вживати займенник „я”, чого вимагає епістолярний жанр. Перифрастичні сполуки „хтось біленький” і „хтось чорненький” і под. уможливлювали уникання особових займенників, порівняймо: „Сей білий почав було листа в відповідь на чуюсь лобу картку, та був щось нездоровий і гнівався на Єгипет (бо в Єгипті буває вітер холодний, а хтось уже розбалувався і хоче, щоб усе було тепло), а хтось чорненький хоче, щоб **хтось біленький** гарно

писав про Єгипет, хтось так і не вмів і листа свого подер” (Леся Українка : 1982, IV, с. 387). „Але **хтось чорний** своєму мовчанню не винен” (О. Кобилянська : 1963, V, 601). „Однак коли б **хтосічок пішов на те, мусили б хтось біленький і чорненький** конче бачитись і децю особисто обговорить конче” (О. Кобилянська : 1963, V, 602).

Крім займенників *хтось* (когось, комусь), у листуванні Лесі Українки та Ольги Кобилянської використовуються оказіональні назви *хтосічок*, які утворюють семантично неподільні словосполучення з прикметниками, як-от: „І нехай мені мій **хтосічок чорненький** а ясний буде здоров, і нехай не дає себе дуже клопотати, бо то не додає здоров’я” (Леся Українка : 1982, IV, с. 390). „Хтось приходить до **когось біленького** з тою великою просьбою, щоб той **хтосічок біленький** прочитав оповідання” (О. Кобилянська : 1963, V, с. 602). Подекуди ці назви були навіть трикомпонентними, як-от: „І хтось знає, на сцену міг би поставити її або **хтось біленький хтосічок**, або І. Франко” (О. Кобилянська: 1963, V, с. 602).

У лінгвістичних студіях немає єдиної думки про категорійні та структурні особливості перефрази. Так, наприклад, І. Кобилянський, О. Кожин уважають, що найменшою одиницею, за допомогою якої може виражатися перифраза, є словосполучення, про які ми вже зазначали, а Є. Регушевський та Н. Сологуб схиляються до думки, що перифраза може бути виражена як словосполученням, так і словом, тому вважаємо, що продуктивним у зазначеному листуванні є також вживання неозначених займенників, однією із типових функцій яких є вказівка на неозначеність особи, тобто виражають точно не визначене загальне уявлення про особу, однак у листуванні Лесі Українки та Ольги Кобилянської вони виконують функцію непрямого номінування особи, відомої з тексту листів, проте обидві авторки свідомо використовують такі заміни. Наприклад: *І море грає весело і синє-синє... але хтось уже до когось хоче, таки туди, на Буковину, дуже хоче, – хтось когось любить*” (Леся Українка : 1982, IV, с. 310). „А **хтосічок** коли не листи, то **когось** самого любить і тому буде добрий відповісти. А **хтось комусь** подякує. **Хтось** вітає всю **чиюсь** родину, а **когось** цілує” (Леся Українка : 1982, IV, с. 312).

Отже, слід зазначити, що такі індивідуально-авторські перифрази експресивують епістолярій реципієнток і слугують присутньою ознакою їх мовностилю.